

YÊU CẦU VỀ KỸ THUẬT LẬP PHÁP KHI XÂY DỰNG CÁC TÌNH TIẾT GIẢM NHẸ VÀ TĂNG NẶNG TRÁCH NHIỆM HÀNH CHÍNH

ThS NGUYỄN NHẬT KHANH

Trường Đại học Kinh tế - Luật, Đại học Quốc gia TP. Hồ Chí Minh
University of Economics and Law, Vietnam National University Ho Chi Minh City
Email: khanhnn@uel.edu.vn

Tóm tắt

Để thực hiện mục đích phân hóa trách nhiệm hành chính của các chủ thể vi phạm, pháp luật quy định về các tình tiết giảm nhẹ và tăng nặng trách nhiệm hành chính. Trong bài viết này, tác giả sẽ phân tích các yêu cầu về kỹ thuật lập pháp khi xây dựng các tình tiết giảm nhẹ và tăng nặng trách nhiệm hành chính, chỉ ra một số bất cập của pháp luật hiện hành và đề xuất giải pháp hoàn thiện.

Từ khóa: lập pháp, tình tiết giảm nhẹ, tình tiết tăng nặng, trách nhiệm hành chính

Abstract

In order to achieve the objective of differentiating the degree of administrative liability among violators, the law provides for mitigating and aggravating circumstances. This article analyzes the legislative techniques required in formulating such circumstances, identifies certain shortcomings in the current legal framework, and proposes recommendations for its improvement.

Keywords: legislative, extenuating circumstances, aggravating circumstances, administrative liability

DOI: <https://doi.org/10.70236/khplvn.493>

Ngày nhận bài: 14/02/2025

Ngày duyệt đăng: 17/09/2025

Về mặt lý luận, tình tiết giảm nhẹ và tình tiết tăng nặng trách nhiệm hành chính là những biểu hiện về chủ thể, điều kiện, hoàn cảnh, tình huống có ảnh hưởng đến hành vi vi phạm, qua đó phản ánh mức độ nguy hiểm thấp hơn hoặc cao hơn bình thường của vi phạm hành chính. Một chủ thể sau khi thực hiện vi phạm hành chính đã nhận thức được sai lầm, ăn năn hối cải và có những hành vi tích cực nhằm hạn chế hoặc loại bỏ hậu quả xấu do vi phạm gây ra thì cần được ghi nhận và tha thứ.¹ Tình tiết giảm nhẹ phản ánh mức độ nguy hiểm cho xã hội thấp hơn của vi phạm hành chính và là căn cứ để cơ quan có thẩm quyền quyết định mức phạt thấp hơn. Trong khi đó, tình tiết tăng nặng phản ánh mức độ nguy hiểm cho xã hội cao hơn của vi phạm hành chính và là căn cứ để cơ quan có thẩm quyền quyết định mức phạt cao hơn.² Tình tiết giảm nhẹ được áp dụng như một sự khoan hồng của Nhà nước, đối với những người vi phạm có ý thức hướng thiện. Trong khi đó, các tình tiết tăng nặng nhằm trừng trị nghiêm khắc hơn đối với những người vi phạm ngoan cố, chống đối.³

Kỹ thuật lập pháp được hiểu là hệ thống các nguyên tắc, yêu cầu và phương pháp kỹ thuật để xây dựng các quy phạm pháp luật. Những quy tắc và cách thức, phương pháp này bảo đảm sự phù hợp tối đa giữa hình thức văn bản và nội dung của các quy định pháp luật, bảo đảm cho mỗi văn bản pháp luật đạt được những yêu cầu cần thiết (dễ hiểu, quy định chặt chẽ, logic những vấn đề cần diễn đạt...), tạo điều kiện thuận lợi cho việc áp dụng pháp luật. Việc tuân thủ các yêu cầu của kỹ thuật lập pháp là một trong những tiền đề rất quan trọng để nâng cao chất lượng của các quy phạm pháp luật,

* Bài viết là một phần kết quả nghiên cứu của Luận án “Các tình tiết giảm nhẹ và tăng nặng trách nhiệm hành chính trong pháp luật Việt Nam” của NCS Nguyễn Nhật Khanh tại Trường Đại học Luật, Đại học Quốc gia Hà Nội.

1 Steven Keith Tudor, “Why should remorse be a mitigating factor in sentencing?”, *Criminal Law and Philosophy*, Vol. 3(03), 2008, tr. 241.

2 Bộ Tư pháp - Viện Khoa học pháp lý, *Từ điển Luật học*, Nxb. Từ điển Bách khoa và Nxb. Tư pháp, 2013, tr. 769, 770.

3 Cao Vũ Minh, “Cơ sở xác định mức phạt cụ thể khi có tình tiết giảm nhẹ, tình tiết tăng nặng - kinh nghiệm của Canada và một số gợi ý cho Việt Nam”, *Tạp chí Nghiên cứu lập pháp*, số 6, 2020, tr. 61.

bảo đảm tính đầy đủ và khắc phục các mâu thuẫn của các quy phạm đó.⁴ Để sự hiện diện của các tình tiết giảm nhẹ và tăng nặng trách nhiệm hành chính phản ánh đúng mục đích của Nhà nước, đòi hỏi hoạt động xây dựng pháp luật phải đáp ứng các yêu cầu nhất định về kỹ thuật lập pháp.

Trong bài viết này, tác giả sẽ phân tích các yêu cầu cụ thể về kỹ thuật lập pháp khi xây dựng các tình tiết giảm nhẹ và tăng nặng trách nhiệm hành chính để phản ánh đúng bản chất của các tình tiết này, qua đó chỉ ra những bất cập về kỹ thuật lập pháp và đưa ra các kiến nghị hoàn thiện vấn đề này.

1. Các yêu cầu cụ thể về kỹ thuật lập pháp khi xây dựng các tình tiết giảm nhẹ, tăng nặng trách nhiệm hành chính

1.1. Yêu cầu về tính thống nhất khi quy định các tình tiết giảm nhẹ và tăng nặng trách nhiệm hành chính

Khoản 2 Điều 5 Luật Ban hành văn bản quy phạm pháp luật năm 2025 (sửa đổi, bổ sung năm 2025) quy định việc xây dựng và ban hành văn bản quy phạm pháp luật phải “bảo đảm tính hợp hiến, tính hợp pháp, tính thống nhất của văn bản quy phạm pháp luật trong hệ thống pháp luật và không trái với điều ước quốc tế mà nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam là thành viên...”. Đây là một trong những nguyên tắc cốt lõi cần phải tuân thủ trong quá trình xây dựng và ban hành các văn bản quy phạm pháp luật nhằm hướng đến xây dựng một hệ thống pháp luật hoàn chỉnh và thống nhất.

Tính thống nhất của hệ thống pháp luật phải được xem xét trên cả phương diện hình thức và nội dung. Về mặt hình thức, tính thống nhất thể hiện qua cách sắp xếp, phân loại thứ bậc, hiệu lực của các quy phạm pháp luật. Về mặt nội dung, tính thống nhất đòi hỏi pháp luật phải có tính nhất quán. Điều này có nghĩa các văn bản quy phạm pháp luật trong cùng một lĩnh vực hoặc trong những lĩnh vực khác nhau phải tạo ra sự nhất quán trong việc điều chỉnh các quan hệ xã hội nhất định, hạn chế tình trạng các văn bản quy định khác nhau về cùng một vấn đề.⁵

Các tình tiết giảm nhẹ và tăng nặng trách nhiệm hành chính hiện nay được quy định tại Điều 9 và Điều 10 Luật Xử lý vi phạm hành chính năm 2012 (sửa đổi, bổ sung năm 2014, 2017, 2020, 2022, 2024, 2025) (Sau đây viết tắt: Luật Xử lý vi phạm hành chính năm 2012) bao gồm 07 tình tiết giảm nhẹ và 12 tình tiết tăng nặng. Ngoài ra, khoản 8 Điều 9 Luật Xử lý vi phạm hành chính năm 2012 còn cho phép Chính phủ quy định thêm các tình tiết giảm nhẹ khác trong các Nghị định quy định về xử phạt vi phạm hành chính trong các lĩnh vực. Phân tích các các điều khoản này có thể thấy các tình tiết giảm nhẹ và tăng nặng trách nhiệm hành chính được nhà làm luật thiết kế theo các cặp đối xứng dựa trên nguyên tắc tương xứng. Cụ thể:

- Tình tiết giảm nhẹ “Người vi phạm hành chính đã có hành vi ngăn chặn, làm giảm bớt hậu quả của vi phạm hoặc tự nguyện khắc phục hậu quả, bồi thường thiệt hại” sẽ đối xứng với tình tiết tăng nặng “Tiếp tục thực hiện hành vi vi phạm hành chính mặc dù người có thẩm quyền đã yêu cầu chấm dứt hành vi đó”.

- Tình tiết giảm nhẹ “Người vi phạm hành chính đã tự nguyện khai báo, thành thật hối lỗi; tích cực giúp đỡ cơ quan chức năng phát hiện vi phạm hành chính, xử lý vi phạm hành chính” sẽ đối xứng với các tình tiết tăng nặng “Sau khi vi phạm đã có hành vi trốn tránh, che giấu vi phạm hành chính; Lãng mạ, phỉ báng người đang thi hành công vụ”.

⁴ Võ Khánh Vinh, “Một số vấn đề chung về kỹ thuật lập pháp”, *Tạp chí Nhà nước và pháp luật*, số 8, 2001, tr. 30.

⁵ Cao Vũ Minh, “Tính thống nhất của Luật Thanh tra năm 2010 và các văn bản pháp luật khác trong hệ thống pháp luật Việt Nam”, *Kỷ yếu Hội thảo Tổng kết 6 năm thi hành Luật Thanh tra*, 2017, tr. 57.

- Tình tiết giảm nhẹ “Vi phạm hành chính do bị ép buộc hoặc bị lệ thuộc về vật chất hoặc tinh thần” sẽ đối xứng với tình tiết tăng nặng “Ép buộc người bị lệ thuộc vào mình về vật chất, tinh thần thực hiện hành vi vi phạm hành chính”.

- Tình tiết giảm nhẹ “Người vi phạm hành chính là phụ nữ mang thai, người già yếu, người có bệnh hoặc khuyết tật làm hạn chế khả năng nhận thức hoặc khả năng điều khiển hành vi của mình” sẽ đối xứng với tình tiết tăng nặng “Sử dụng người biết rõ là đang bị tâm thần hoặc bệnh khác làm mất khả năng nhận thức hoặc khả năng điều khiển hành vi để vi phạm hành chính; Vi phạm hành chính đối với người già, người khuyết tật, phụ nữ mang thai”.

- Tình tiết giảm nhẹ “Vi phạm hành chính vì hoàn cảnh đặc biệt khó khăn mà không do mình gây ra” sẽ đối xứng với tình tiết tăng nặng “Lợi dụng hoàn cảnh chiến tranh, thiên tai, thảm họa, dịch bệnh hoặc những khó khăn đặc biệt khác của xã hội để vi phạm hành chính”.

- Tình tiết giảm nhẹ “Vi phạm hành chính do trình độ lạc hậu” sẽ đối xứng với tình tiết tăng nặng “Vi phạm hành chính có tổ chức”.

- Tình tiết giảm nhẹ “Vi phạm lần đầu”⁶ sẽ đối xứng với tình tiết tăng nặng “Vi phạm hành chính nhiều lần; tái phạm”.

Như vậy, đa số các tình tiết giảm nhẹ và tăng nặng trách nhiệm hành chính đã được các nhà làm luật thiết kế theo các cặp đối xứng với nhau trong sự so sánh với cấu thành cơ bản của vi phạm hành chính. Điều này bảo đảm việc xử phạt phù hợp với tính chất, mức độ của từng vi phạm hành chính cụ thể dựa trên nguyên tắc tương xứng, qua đó hướng đến sự phân hóa trách nhiệm hành chính.

Tuy nhiên, cũng cần phải lưu ý rằng hệ thống các tình tiết giảm nhẹ, tăng nặng trách nhiệm hành chính hiện nay vẫn tồn tại một số tình tiết không tìm thấy cặp đối xứng tương ứng như: tình tiết giảm nhẹ “Vi phạm hành chính trong tình trạng bị kích động về tinh thần do hành vi trái pháp luật của người khác gây ra; vượt quá giới hạn phòng vệ chính đáng; vượt quá yêu cầu của tình thế cấp thiết” hay các tình tiết tăng nặng “Xúi giục, lôi kéo, sử dụng người chưa thành niên vi phạm”; “Vi phạm hành chính có tính chất còn đờ”; “Lợi dụng chức vụ, quyền hạn để vi phạm hành chính”; “Vi phạm trong thời gian đang chấp hành hình phạt của bản án hình sự hoặc đang chấp hành quyết định áp dụng biện pháp xử lý vi phạm hành chính”; “Vi phạm hành chính có quy mô lớn, số lượng hoặc trị giá hàng hóa lớn”; “Vi phạm hành chính đối với nhiều người, trẻ em”.⁷

Điều này cho thấy mặc dù đã nhất quán rằng tình tiết giảm nhẹ và tình tiết tăng nặng trách nhiệm hành chính phải xây dựng dựa trên nền tảng tính đối xứng, tuy nhiên sự đối xứng này chỉ mang tính tương đối chứ không phải tuyệt đối. Nói cách khác, có những tình tiết giảm nhẹ, tăng nặng mà bản thân đã thể hiện được mức độ, tính chất nguy hiểm thấp hơn hoặc cao hơn so với bình thường. Các tình tiết này vốn dĩ không có tình tiết giảm nhẹ, tăng nặng mang tính đối xứng nên sự tồn tại độc lập là hợp lý.⁸ Tuy nhiên, vấn đề phát sinh là tồn tại tình tiết giảm nhẹ hoặc tăng nặng trách nhiệm

6 Đây là tình tiết giảm nhẹ do Chính phủ quy định dựa trên khoản 8 Điều 9 Luật Xử lý vi phạm hành chính.

Ví dụ: Điểm d khoản 1 Điều 5 Nghị định số 75/2019/NĐ-CP của Chính phủ quy định về xử phạt vi phạm hành chính trong lĩnh vực cạnh tranh có quy định tình tiết giảm nhẹ “Vi phạm lần đầu”.

7 Đối với chủ thể vi phạm hành chính là trẻ em (người từ đủ 14 đến dưới 16 tuổi), do Luật Xử lý vi phạm hành chính đã quy định các nội dung mang tính chất khoan hồng đặc biệt như chỉ xử phạt đối với vi phạm hành chính do lỗi cố ý hay mọi vi phạm hành chính đều chỉ bị phạt cảnh cáo (hình thức xử phạt có mức độ nghiêm khắc thấp nhất) nên không cần thiết phải quy định riêng tình tiết giảm nhẹ “người vi phạm hành chính là trẻ em”.

8 Cao Vũ Minh, “Cơ sở xây dựng các tình tiết giảm nhẹ và tình tiết tăng nặng trách nhiệm hành chính”, *Tạp chí Khoa học pháp lý Việt Nam*, số 3, 2020, tr. 18-19.

hành chính tuy thiết kế thành các cặp đối xứng nhưng lại chưa được các nhà làm luật quy định thống nhất với nhau.

Cụ thể, tình tiết “người vi phạm hành chính là người già yếu”⁹ được quy định là tình tiết giảm nhẹ, trong khi tình tiết tăng nặng đối xứng lại quy định “vi phạm hành chính đối với người già”. Về mặt ngôn ngữ có thể thấy rằng “người già” và “người già yếu” không hoàn toàn đồng nhất với nhau, trong khi các quy định về xử phạt vi phạm hành chính không có quy định nào giải thích các thuật ngữ này. Theo Điều 2 Luật Người cao tuổi năm 2009 thì “người cao tuổi là công dân Việt Nam từ đủ 60 tuổi trở lên”. Bộ luật Lao động năm 2019 có quy định một chế định riêng (Mục 2 của Chương XI) đối với “người lao động cao tuổi”. Chế định này dẫn chiếu Điều 169 quy định về tuổi nghỉ hưu đã định danh rõ ràng về người lao động cao tuổi là người tiếp tục lao động sau độ tuổi nghỉ hưu trong điều kiện lao động bình thường (theo lộ trình nam 62 tuổi, nữ 60 tuổi).¹⁰

Trong khi đó, hướng dẫn của Nghị quyết số 01/2006/NQ-HĐTP ngày 15/5/2006 của Hội đồng thẩm phán Tòa án nhân dân tối cao hướng dẫn áp dụng một số quy định của Bộ luật Hình sự quy định “người già” là người từ 70 tuổi trở lên.¹¹ Còn Nghị quyết số 01/2007/NQ-HĐTP ngày 02/10/2007 của Hội đồng thẩm phán Tòa án nhân dân tối cao hướng dẫn áp dụng một số quy định của Bộ luật Hình sự về thời hiệu thi hành bản án, miễn chấp hành hình phạt, giảm thời hạn chấp hành hình phạt thì lại quy định đối tượng “người quá già yếu” là người từ 70 tuổi trở lên hoặc người từ 60 tuổi trở lên nhưng thường xuyên đau ốm.¹² Có thể thấy rằng tuy đã có một số văn bản có đề cập nhưng các đối tượng được quy định trong các văn bản hướng dẫn nêu trên lại không đồng nhất với đối tượng “người già”, “người già yếu” được quy định trong Luật Xử lý vi phạm hành chính bởi các văn bản này không được áp dụng trong lĩnh vực xử phạt vi phạm hành chính mà áp dụng trong lĩnh vực hình sự. Do đó, việc xác định đối tượng “người già”, “người già yếu” khi xử phạt trong thực tế hiện nay hoàn toàn phụ thuộc vào nhận định chủ quan của người có thẩm quyền xử phạt.¹³

1.2. Yêu cầu về ngôn ngữ được sử dụng khi quy định các tình tiết giảm nhẹ và tăng nặng trách nhiệm hành chính

Khoản 1 Điều 7 Luật Ban hành văn bản quy phạm pháp luật năm 2025 (sửa đổi, bổ sung năm 2025) quy định “ngôn ngữ được sử dụng trong văn bản quy phạm pháp luật là tiếng Việt, bảo đảm chính xác, phổ thông, thống nhất, diễn đạt rõ ràng, dễ hiểu”. Đây là một trong những yêu cầu quan trọng của hoạt động xây dựng và ban hành văn bản quy phạm pháp luật nhằm bảo đảm cho mọi người có thể đọc hiểu các quy định pháp luật một cách dễ dàng và đúng với tinh thần của cơ quan soạn thảo, từ đó tạo điều kiện cho việc chấp hành và áp dụng quy phạm pháp luật được dễ dàng và thống nhất trong thực tế. Về cơ bản, đa phần các tình tiết giảm nhẹ và tăng nặng trách nhiệm hành chính đã được quy định khá rõ ràng, để áp dụng trên thực tế. Tuy nhiên, một số tình tiết vẫn còn quy định khá chung chung, định tính và chưa có văn bản hướng dẫn cụ thể về áp dụng các tình tiết này trên thực tế.¹⁴

9 Ormduff chỉ ra rằng tác động của quá trình lão hóa đến năng lực của con người là một vấn đề đã tồn tại suốt chiều dài lịch sử nhân loại. Do đó, tuổi già đã được xem là một tình tiết giảm nhẹ trong nhiều thế kỷ. Xem: Ormduff, “Releasing the elderly inmate: A solution to prison overcrowding”, *Elder Law Review*, Vol. 4, 1996, tr. 173-189.

10 Khoản 1 Điều 148, khoản 2 Điều 169 Bộ luật Lao động năm 2019.

11 Mục 2.4 Nghị quyết số 01/2006/NQ-HĐTP.

12 Mục 4.1.a Nghị quyết số 01/2007/NQ-HĐTP.

13 Nguyễn Nhật Khanh, “Các tình tiết giảm nhẹ trong pháp luật về xử phạt vi phạm hành chính”, *Tạp chí Nghiên cứu lập pháp*, số 15, 2019, tr. 33.

14 Phụ lục 4 Kèm theo Báo cáo số 158/BC-BTP ngày 01/4/2024 của Bộ Tư pháp về Công tác thi hành pháp luật về xử

Một là, về tình tiết giảm nhẹ trách nhiệm hành chính, Luật Xử lý vi phạm hành chính năm 2012 quy định “người vi phạm hành chính là người có bệnh hoặc khuyết tật làm hạn chế khả năng nhận thức hoặc khả năng điều khiển hành vi của mình” là tình tiết giảm nhẹ nhưng không có hướng dẫn cụ thể để xác định các đối tượng này. Người có bệnh hoặc khuyết tật làm hạn chế khả năng nhận thức hoặc khả năng điều khiển hành vi của mình là những chủ thể đặc biệt mà khi thực hiện vi phạm hành chính họ không thể nhận thức được đầy đủ tính nguy hiểm cho xã hội của hành vi do mình thực hiện và không kiểm soát được hành vi đó nên Luật Xử lý vi phạm hành chính quy định đây là tình tiết giảm nhẹ. Tuy nhiên, câu hỏi đặt ra là làm thế nào để xác định một người tại thời điểm thực hiện vi phạm hành chính rơi vào tình trạng kể trên. Điều này đòi hỏi phải có sự giám định kỹ lưỡng về mặt y học mới có thể xác định được, trong khi đa số người có thẩm quyền xử phạt đều không có kiến thức chuyên môn trong lĩnh vực này.

Ngoài ra, nội hàm của các tình tiết giảm nhẹ “vi phạm hành chính vì hoàn cảnh đặc biệt khó khăn mà không do mình gây ra” hay “vi phạm hành chính do trình độ lạc hậu” cũng chưa có sự giải thích một cách rõ ràng. Hoàn cảnh như thế nào được coi là đặc biệt khó khăn, chỉ cần căn cứ vào trình bày của người vi phạm hay phải có xác nhận của cơ quan nhà nước nào hay không? Tiêu chí nào để xác định người vi phạm hành chính có “trình độ lạc hậu”? Tất cả các câu hỏi này hiện nay đang bị bỏ ngỏ bởi Luật Xử lý vi phạm hành chính năm 2012, điều này tiềm ẩn nguy cơ xảy ra việc áp dụng pháp luật không thống nhất, thậm chí có thể dẫn đến rủi ro người có thẩm quyền áp dụng các tình tiết này một cách tùy tiện.¹⁵

Hai là, về tình tiết tăng nặng trách nhiệm hành chính, Luật Xử lý vi phạm hành chính năm 2012 quy định “Vi phạm hành chính có quy mô lớn, số lượng hoặc trị giá hàng hóa lớn” là một tình tiết tăng nặng. Tuy nhiên, đạo luật này lại không giải thích cụ thể như thế nào là “quy mô lớn”, “số lượng hoặc giá trị hàng hóa lớn”. Tra cứu các Nghị định quy định về xử phạt vi phạm hành chính trong các lĩnh vực tác giả chỉ tìm thấy một văn bản có hướng dẫn về vấn đề này. Cụ thể, khoản 2 Điều 6 Nghị định số 125/2020/NĐ-CP (được sửa đổi, bổ sung bởi Nghị định số 102/2021/NĐ-CP) quy định xử phạt vi phạm hành chính về thuế, hóa đơn hướng dẫn “Vi phạm hành chính với số tiền thuế (số tiền thuế thiếu, số tiền thuế trốn hoặc số tiền thuế được miễn, giảm, hoàn cao hơn) từ 100.000.000 đồng trở lên hoặc giá trị hàng hóa, dịch vụ từ 500.000.000 đồng trở lên được xác định là vi phạm hành chính về thuế có quy mô lớn. Vi phạm hành chính từ 10 số hóa đơn trở lên được xác định là vi phạm hành chính về hóa đơn có quy mô lớn”. Quy định này sẽ giúp các chủ thể có thẩm quyền xử phạt trong lĩnh vực thuế dễ dàng áp dụng tình tiết tăng nặng “Vi phạm hành chính có quy mô lớn, số lượng hoặc trị giá hàng hóa lớn”. Thế nhưng, quy định này chỉ được áp dụng trong lĩnh vực thuế, hóa đơn nên không thể trở thành chuẩn mực chung để áp dụng khi xử phạt vi phạm hành chính trong các lĩnh vực khác.

Ví dụ: Ngày 26/9/2017, Phó Chủ tịch Ủy ban nhân dân tỉnh Quảng Ngãi ban hành Quyết định số 77/QĐ-XPVPHC xử phạt ông Lê Anh Tú về hành vi vận chuyển hàng cấm là thuốc lá điếu nhập lậu theo quy định tại khoản 2, điểm a khoản 3 Điều 25 Nghị định số 185/2013/NĐ-CP (sửa đổi, bổ sung bởi Nghị định số 124/2015/NĐ-

lý vi phạm hành chính năm 2023 và Phụ lục 4 Kèm theo Báo cáo số 66/BC-BTP ngày 17/02/2025 của Bộ Tư pháp về Công tác thi hành pháp luật về xử lý vi phạm hành chính năm 2024.

15 Nguyễn Nhật Khanh, “Các tình tiết giảm nhẹ trong pháp luật về xử phạt vi phạm hành chính”, *Tạp chí Nghiên cứu lập pháp*, số 15, 2019, tr. 33-34.

CP). Do số lượng thuốc lá diều vận chuyển trên 500 bao nên người có thẩm quyền xử phạt đã áp dụng tình tiết tăng nặng “vi phạm hành chính có số lượng hàng hóa lớn” để xử phạt tối đa là 100.000.000 đồng. Trong trường hợp này người có thẩm quyền đã áp dụng tình tiết tăng nặng để xử phạt với mức cao hơn các vi phạm thông thường nhằm răn đe, trừng trị người vi phạm. Tuy nhiên, ở góc độ pháp luật, việc áp dụng tình tiết tăng nặng nói trên chưa tạo ra sự thuyết phục bởi lẽ Nghị định số 185/2013/NĐ-CP (sửa đổi, bổ sung bởi Nghị định số 124/2015/NĐ-CP)¹⁶ không hề có bất cứ quy định nào để giải thích thế nào là “vi phạm hành chính có quy mô lớn”, do đó việc áp dụng tình tiết này hoàn toàn phụ thuộc vào sự chủ quan của người có thẩm quyền xử phạt.

Bên cạnh đó, Luật Xử lý vi phạm hành chính năm 2012 còn quy định thêm tình tiết tăng nặng “Vi phạm hành chính có tính chất côn đồ”. Tuy nhiên, đạo luật này và các văn bản hướng dẫn thi hành đều không giải thích rõ thế nào là “có tính chất côn đồ”, từ đó tiềm ẩn khả năng áp dụng pháp luật không thống nhất trong hoạt động xử phạt.¹⁷

Qua ví dụ trên có thể thấy mặc dù việc áp dụng tình tiết tăng nặng dựa trên cơ sở quyền tùy nghi của người có thẩm quyền xử phạt, trong từng trường hợp cụ thể có thể tạo ra sự răn đe, trừng trị đối với các vi phạm hành chính có tính chất, mức độ nguy hiểm cao hơn so với các vi phạm hành chính thông thường. Tuy nhiên, việc trao cho các chủ thể có thẩm quyền xử phạt toàn quyền quyết định việc áp dụng các tình tiết này không bảo đảm sự thuyết phục về mặt pháp lý. Ở góc độ tiêu cực, quyền tùy nghi hành chính khi áp dụng tình tiết tăng nặng nếu không được kiểm soát có thể dẫn đến sự tùy tiện, lạm quyền, từ đó gây ảnh hưởng đến quyền và lợi ích hợp pháp của chủ thể vi phạm. Việc quy định tình tiết tăng nặng nhưng không có quy định cụ thể để xác định tiêu chí định lượng sẽ tạo ra sự thiếu thống nhất khi áp dụng pháp luật, do vậy mục đích của việc áp dụng tình tiết này trong nhiều trường hợp sẽ không đạt được kết quả như mong đợi.

1.3. Yêu cầu về sự phân hóa trách nhiệm hành chính khi quy định các tình tiết giảm nhẹ và tăng nặng trách nhiệm hành chính

Một trong các yêu cầu phải tuân thủ khi truy cứu trách nhiệm pháp lý đó là cần cá biệt hóa, phân hóa biện pháp trừng phạt đối với mỗi chủ thể cụ thể phụ thuộc vào mức độ nguy hiểm do hành vi của họ gây ra, nhân thân của chủ thể, hoàn cảnh xảy ra vi phạm.¹⁸ Việc Nhà nước xây dựng các tình tiết giảm nhẹ và tăng nặng trách nhiệm hành chính nhằm tạo điều kiện thuận lợi cho các chủ thể có thẩm quyền dễ dàng phân hóa mức độ trách nhiệm hành chính của các chủ thể vi phạm pháp luật trong từng trường hợp cụ thể, từ đó thực hiện được yêu cầu cá biệt hóa, phân hóa trách nhiệm hành chính khi xử phạt trên thực tế. Sự phân hóa trách nhiệm hành chính chính là sự thể hiện của nguyên tắc công bằng trong việc truy cứu trách nhiệm hành chính.¹⁹ Điều này thể hiện phương châm “ng nghiêm trị kết hợp với khoan hồng”, “trừng trị kết hợp với giáo dục, thuyết phục” trong pháp luật về xử phạt vi phạm hành chính ở nước ta.

Hiện nay, đối tượng bị xử phạt vi phạm hành chính bao gồm cá nhân và tổ chức. Chính sách phân hóa trách nhiệm hành chính đối với cá nhân và tổ chức được thể

16 Hiện nay Nghị định này đã được thay thế bởi Nghị định số 98/2020/NĐ-CP (được sửa đổi, bổ sung bởi Nghị định số 17/2022/NĐ-CP, Nghị định số 96/2023/NĐ-CP, Nghị định số 24/2025/NĐ-CP) nhưng Nghị định mới này cũng không có bất cứ quy định nào giải thích thế nào là “vi phạm hành chính có quy mô lớn”.

17 Cao Vũ Minh, “Tình tiết tăng nặng trách nhiệm hành chính”, *Tạp chí Khoa học pháp lý Việt Nam*, số 1, 2024, tr. 6.

18 Trường Đại học Luật Hà Nội, *Giáo trình về lý luận nhà nước và pháp luật (tái bản lần thứ tư có sửa chữa, bổ sung)*, Nxb. Chính trị quốc gia, 2020, tr. 264.

19 Alexandra Yu. Bokovnya, Fedor R. Sundurov, “Differentiation of responsibility as an expression of the principle of justice”, *Género & Direito*, Vol. 8(7), 2019, tr. 142-153, <https://doi.org/10.22478/ufpb.2179-7137.2019v8n7.49976>

hiện trong Luật Xử lý vi phạm hành chính năm 2012 qua các nguyên tắc xử phạt “việc xử phạt vi phạm hành chính phải căn cứ vào đối tượng vi phạm”, “đối với cùng một hành vi vi phạm hành chính thì mức phạt tiền đối với tổ chức bằng 02 lần mức phạt tiền đối với cá nhân”.²⁰ Có thể lý giải cơ sở cho quy định này là hành vi của tổ chức gây hậu quả tiêu cực cho xã hội lớn hơn, hơn nữa tổ chức cần có trách nhiệm chấp hành pháp luật cao hơn cá nhân.²¹ Do vậy, các nhà làm luật cũng phải thể hiện chính sách phân hóa trách nhiệm hành chính theo hướng xây dựng các hệ thống tình tiết giảm nhẹ và tăng nặng dành riêng cho cá nhân và tổ chức. Tuy nhiên, các tình tiết giảm nhẹ và tăng nặng trách nhiệm hành chính hiện nay không có sự phân biệt mà áp dụng chung cho cả cá nhân và tổ chức. Hạn chế này có thể dẫn đến sai lầm trong nhận thức cũng như tạo cơ hội cho việc áp dụng các tình tiết này một cách tùy tiện khi xử phạt vi phạm hành chính trong thực tế.

Ví dụ: ngày 09/10/2018, Phó cục trưởng Cục Quản lý dược ban hành Quyết định số 715/QĐ-XPVPHC xử phạt Công ty TNHH Dược phẩm Biển Loan do thực hiện hành vi kinh doanh thuốc không đúng với hình thức kinh doanh, phạm vi kinh doanh đã ghi trên giấy chứng nhận đủ điều kiện đăng ký thuốc quy định tại điểm đ khoản 2 Điều 37 Nghị định số 176/2013/NĐ-CP (hành vi này có mức phạt từ 10.000.000 đến 20.000.000 đồng).²² Theo nội dung quyết định xử phạt, Công ty TNHH Dược phẩm Biển Loan được áp dụng tình tiết giảm nhẹ “Giám đốc kiêm Dược sĩ phụ trách chuyên môn – ông Lê Văn Biển là người già yếu” nên xử phạt tiền với mức tối thiểu là 10.000.000 đồng. Phân tích vụ việc này có thể thấy việc áp dụng tình tiết giảm nhẹ không đúng đối tượng vi phạm bởi lẽ chủ thể bị xử phạt là Công ty TNHH Dược phẩm Biển Loan (tổ chức) nhưng lại áp dụng tình tiết giảm nhẹ đối với cá nhân (người đại diện theo pháp luật không phải chủ thể vi phạm). Điều này là không phù hợp với nguyên tắc xử phạt bởi trách nhiệm hành chính mang tính cá thể hóa, tức là các tình tiết giảm nhẹ và tăng nặng trách nhiệm hành chính chỉ được xem xét đối với chủ thể vi phạm chứ không áp dụng cho chủ thể khác.

Một ví dụ khác, ngày 30/6/2022, Chi cục trưởng Chi cục Thuế khu vực Hàm Thuận Nam - Hàm Thuận Bắc ra Quyết định số 337/QĐ- CCTKV xử phạt vi phạm hành chính đối với Công ty TNHH Tư vấn Xây dựng Vinh Hưng vì đã có hành vi khai sai dẫn đến thiếu số tiền thuế phải nộp là 10.435.895 đồng. Do chủ thể vi phạm có một tình tiết giảm nhẹ là “vi phạm hành chính do trình độ lạc hậu” nên người có thẩm quyền chỉ xử phạt số tiền 1.878.480 đồng (giảm 10% so với số tiền phạt 2.087.200 đồng).²³

Có thể thấy rằng, các tình tiết “người vi phạm hành chính là người già yếu” hay “vi phạm hành chính do trình độ lạc hậu” là những tình tiết giảm nhẹ chỉ có thể áp dụng đối với cá nhân. Các tình tiết này không thể được áp dụng nhằm giảm nhẹ trách nhiệm hành chính đối với tổ chức. Tuy nhiên, do pháp luật hiện hành không có sự phân hóa nên thực tiễn có khá nhiều vi phạm hành chính do tổ chức thực hiện nhưng lại áp dụng các tình tiết giảm nhẹ (hoặc tình tiết tăng nặng) vốn dĩ chỉ dành cho cá nhân.²⁴

20 Điểm c, điểm e khoản 1 Điều 3 Luật Xử lý vi phạm hành chính năm 2012.

21 Nguyễn Cảnh Hợp (chủ biên), *Bình luận khoa học Luật Xử lý vi phạm hành chính năm 2012 (tái bản lần thứ 1)*, Nxb. Hồng Đức, 2017, tr. 133.

22 Nghị định này hiện nay đã được thay thế bởi Nghị định 117/2020/NĐ-CP của Chính phủ quy định về xử phạt vi phạm hành chính trong lĩnh vực y tế (được sửa đổi, bổ sung bởi Nghị định số 124/2021/NĐ-CP).

23 Báo cáo số 319/BC-UBND ngày 06/7/2022 của Ủy ban nhân dân tỉnh Bình Thuận về kết quả công tác thi hành pháp luật về xử lý vi phạm hành chính 6 tháng đầu năm 2022.

24 Cao Vũ Minh, “Áp dụng trách nhiệm hành chính đối với tổ chức và định hướng hoàn thiện pháp luật”, *Tạp chí Khoa học pháp lý Việt Nam*, số 3, 2025, tr. 15.

Đối với trách nhiệm hình sự, các tình tiết giảm nhẹ, tình tiết tăng nặng được xây dựng thành hai hệ thống tình tiết riêng biệt dành cho cá nhân và pháp nhân thương mại phạm tội. Đối với cá nhân, các tình tiết giảm nhẹ, tình tiết tăng nặng trách nhiệm hình sự được quy định tại Điều 51, 52 Bộ luật Hình sự năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017, 2025) bao gồm 22 tình tiết giảm nhẹ và 15 tình tiết tăng nặng. Đối với pháp nhân thương mại, các tình tiết giảm nhẹ, tình tiết tăng nặng trách nhiệm hình sự được quy định tại Điều 84, 85 Bộ luật Hình sự năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017, 2025) bao gồm 05 tình tiết giảm nhẹ và 06 tình tiết tăng nặng.²⁵ Chính sự khác biệt này đã thể hiện sự thành công của Bộ luật Hình sự năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017, 2025) trong việc thực hiện nguyên tắc phân hóa trách nhiệm hình sự giữa cá nhân và pháp nhân thương mại phạm tội. Do đó, Luật Xử lý vi phạm hành chính cần tiếp thu điểm tiến bộ này để quy định riêng biệt các tình tiết giảm nhẹ và tăng nặng dành cho cá nhân và tổ chức vi phạm hành chính, qua đó thể hiện nguyên tắc phân hóa trách nhiệm hành chính.

2. Một số kiến nghị hoàn thiện về kỹ thuật lập pháp khi xây dựng các tình tiết giảm nhẹ, tăng nặng trách nhiệm hành chính

Một là, Nghị quyết số 27-NQ/TW ngày 9/11/2022 Hội nghị lần thứ 6 Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa XIII về tiếp tục xây dựng và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam trong giai đoạn mới đã xác định một trong các nhiệm vụ quan trọng để xây dựng thành công Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam là: “Xây dựng hệ thống pháp luật dân chủ, công bằng, nhân đạo, đầy đủ, kịp thời, đồng bộ, thống nhất, công khai, minh bạch, ổn định, khả thi, dễ tiếp cận, đủ khả năng điều chỉnh các quan hệ xã hội, lấy quyền và lợi ích hợp pháp, chính đáng của người dân, tổ chức, doanh nghiệp làm trung tâm, thúc đẩy đổi mới sáng tạo”. Do vậy, việc quy định các tình tiết giảm nhẹ và tăng nặng trách nhiệm hành chính cũng phải tuân thủ yêu cầu về tính thống nhất.

Luật Xử lý vi phạm hành chính nên tiếp thu kỹ thuật lập pháp trong lĩnh vực hình sự để giải quyết sự thiếu thống nhất khi quy định các tình tiết liên quan đến “người già” và “người già yếu”. Các Bộ luật Hình sự trước đây cũng từng sử dụng tiêu chí “người già” để áp dụng tình tiết giảm nhẹ và tăng nặng trách nhiệm hình sự cho người phạm tội²⁶ nhưng việc áp dụng cũng gặp trở ngại do không có quy định hướng dẫn cụ thể như đã nêu. Trong khi đó, khái niệm “tuổi già” có thể thay đổi theo thời gian khi tuổi thọ trung bình tăng lên và có thể khác nhau tùy theo hoàn cảnh cụ thể của người vi phạm, bao gồm tình trạng sức khỏe tinh thần, thể chất và lối sống của họ.²⁷

Để tháo gỡ khúc mắc này, Bộ luật Hình sự năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017, 2025) đã tiến bộ hơn khi quy định cụ thể độ tuổi của người phạm tội để làm tiêu chí định lượng áp dụng tình tiết giảm nhẹ và tình tiết tăng nặng trách nhiệm hình sự cho họ thay cho tiêu chí trước đây là “người già”. Cụ thể, Bộ luật này quy định “Người phạm tội là người đủ 70 tuổi trở lên” thì được áp dụng tình tiết giảm nhẹ trách nhiệm hình sự, ngược lại “Phạm tội đối với người dưới 16 tuổi, phụ nữ có thai hoặc người đủ 70 tuổi trở lên” là tình tiết tăng nặng trách nhiệm hình sự.²⁸ Do vậy, tác giả thiết nghĩ Luật Xử

25 Khoản 2 Điều 51, khoản 2 Điều 84 Bộ luật Hình sự năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017) còn quy định khi quyết định hình phạt, Tòa án có thể coi đầu thú (chỉ áp dụng cho cá nhân phạm tội) và các tình tiết khác là tình tiết giảm nhẹ, nhưng phải ghi rõ lý do giảm nhẹ trong bản án.

26 Điểm e khoản 1 Điều 38, điểm d khoản 1 Điều 39 Bộ luật Hình sự năm 1985; điểm m khoản 1 Điều 46, điểm h khoản 1 Điều 48 Bộ luật Hình sự năm 1999 (sửa đổi, bổ sung năm 2009).

27 Marita Carmelley, Shannon Hoctor, “Advanced age as a mitigating factor”, *Obiter*, Vol. 29(2), 2008, tr. 272.

28 Điểm o khoản 1 Điều 51, điểm i khoản 1 Điều 52 Bộ luật Hình sự năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017).

lý vi phạm hành chính cũng nên tiếp thu kinh nghiệm của pháp luật hình sự và thay thế tình tiết giảm nhẹ “Người vi phạm hành chính là người già yếu” thành “Người vi phạm hành chính là người đủ 70 tuổi trở lên”, tình tiết tăng nặng “Vi phạm hành chính đối với người già” sẽ thay thành “Vi phạm hành chính đối với người đủ 70 tuổi trở lên”. Quy định này sẽ giúp cho việc xác định tình tiết giảm nhẹ và tăng nặng trách nhiệm hành chính trở nên dễ dàng trong thực tế, đồng thời cũng bảo đảm sự nhân văn của pháp luật bởi theo đánh giá của nhiều chuyên gia về sức khỏe, mốc 70 tuổi cũng được xem là mốc hợp lý để đánh giá yếu tố “già” và “yếu” ở một con người cụ thể.²⁹

Hai là, việc quy định các tình tiết giảm nhẹ, tăng nặng trách nhiệm hành chính nhưng không rõ ràng về nội hàm khái niệm dẫn đến việc áp dụng pháp luật thiếu thống nhất, tạo điều kiện cho sự tùy tiện, lạm quyền khi xử phạt vi phạm hành chính. Do vậy, các nhà làm luật cần bổ sung quy định giải thích cụ thể về nội dung của các tình tiết giảm nhẹ, tăng nặng trách nhiệm hành chính. Theo đó, cần bổ sung trong Luật Xử lý vi phạm hành chính năm 2012 quy định cho phép Chính phủ ban hành Nghị định riêng biệt để hướng dẫn áp dụng các tình tiết giảm nhẹ, tăng nặng trách nhiệm hành chính. Đối với từng tình tiết, Chính phủ cần ban hành các quy định hướng dẫn rõ ràng với từng tiêu chí cụ thể để người có thẩm quyền xử phạt có thể dựa vào đó làm cơ sở cho việc xem xét, áp dụng trong thực tế một cách tương xứng với tính chất, mức độ nguy hiểm của hành vi vi phạm. Khi mức độ tính tương xứng yêu cầu càng cao thì phạm vi tùy nghi mà chính quyền được phép áp dụng để hạn chế quyền của cá nhân càng bị thu hẹp. Nói cách khác, nguyên tắc tính tương xứng nên được sử dụng như một tiêu chí để xác định xem trong quá trình áp dụng các biện pháp hạn chế quyền con người, liệu các cơ quan nhà nước có vượt quá giới hạn quyền tùy nghi được trao cho họ hay không.³⁰

Ba là, để thực hiện nguyên tắc phân hóa trách nhiệm hành chính cần xem xét xây dựng hệ thống tình tiết giảm nhẹ, tăng nặng trách nhiệm hành chính riêng biệt dành cho cá nhân và tổ chức. Trên thực tế, dù cùng thực hiện vi phạm hành chính, ý thức, thái độ, hành vi của chủ thể vi phạm có thể khác nhau.³¹ Vì thế, trên cơ sở tiếp thu quy định của Bộ luật Hình sự năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017, 2025), Quốc hội có thể xem xét thiết kế các quy định về tình tiết giảm nhẹ và tăng nặng trách nhiệm hành chính dành riêng cho cá nhân và tổ chức để có sự phân hóa trách nhiệm hành chính phù hợp với từng chủ thể. ●

Tài liệu tham khảo

- [1] Alexandra Yu. Bokovnya, Fedor R. Sundurov, “Differentiation of responsibility as an expression of the principle of justice”, *Género & Direito*, Vol. 8(7), 2019, <https://doi.org/10.22478/ufpb.2179-7137.2019v8n7.49976>
 - [2] Artūras Panomariovas, Egidijus Losis, “Proportionality: From the concept to the procedure”, *Jurisprudence*, Vol. 2(120), 2010
-
- 29 Diệp Thế Vinh, “Cần sửa đổi khái niệm người già, người già yếu và người quá già yếu”, *Tạp chí điện tử Kiểm sát*, <https://kiemsat.vn/can-sua-doi-cac-khai-niem-nguoi-gia-nguoi-gia-yeu-va-nguoi-qua-gia-yeu-trong-blhs-47028.html>, truy cập ngày 20/6/2025.
- 30 Artūras Panomariovas, Egidijus Losis, “Proportionality: from the concept to the procedure”, *Jurisprudence*, Vol. 2(120), 2010, tr. 264-265.
- 31 Joanna Amirault and Eric Beauregard, “The impact of aggravating and mitigating factors on the sentence severity of sex offenders: An exploration and comparison of differences between offending groups”, *Criminal Justice Policy Review*, Vol. 25(01), 2014, tr. 79.

- [3] Bộ Tư pháp – Viện Khoa học pháp lý, *Từ điển Luật học*, Nxb. Từ điển Bách khoa và Nxb. Tư pháp, 2013 [trans: Ministry of Justice – Institute of Legal Science, *Legal Dictionary*, Encyclopedia Publishing House and Justice Publishing House, 2013]
- [4] Nguyễn Cảnh Hợp (chủ biên), *Bình luận khoa học Luật Xử lý vi phạm hành chính năm 2012* (tái bản lần thứ 1), Nxb. Hồng Đức, 2017 [trans: Nguyen Canh Hop (chief editor), *Scientific commentary on the 2012 Law on Handling administrative violations* (1st reprint edition), Hong Duc Publishing House, 2017]
- [5] Joanna Amirault and Eric Beaugard, “The impact of aggravating and mitigating factors on the sentence severity of sex offenders: An exploration and comparison of differences between offending groups”, *Criminal Justice Policy Review*, Vol. 25(01), 2014
- [6] Nguyễn Nhật Khanh, “Các tình tiết giảm nhẹ trong pháp luật về xử phạt vi phạm hành chính”, *Tạp chí Nghiên cứu lập pháp*, số 15, 2019 [trans: Nguyen Nhat Khanh, “Mitigating circumstances in the law on administrative Sanctions”, *Legislative Studies Journal*, Vol. 15, 2019]
- [7] Marita Carnelley, Shannon Hocter, “Advanced age as a mitigating factor”, *Obiter*, Vol. 29(2), 2008
- [8] Cao Vũ Minh, “Tính thống nhất của Luật Thanh tra năm 2010 và các văn bản pháp luật khác trong hệ thống pháp luật Việt Nam”, *Kỷ yếu Hội thảo Tổng kết 6 năm thi hành Luật Thanh tra*, 2017 [trans: Cao Vu Minh, “The Consistency of the 2010 Law on inspection and other legal documents in the Vietnamese legal system”, *Proceedings of the Conference on the Six-Year Review of the Implementation of the Law on Inspection*, 2017]
- [9] Cao Vũ Minh, “Cơ sở xây dựng các tình tiết giảm nhẹ và tình tiết tăng nặng trách nhiệm hành chính”, *Tạp chí Khoa học pháp lý Việt Nam*, số 3, 2020 [trans: Cao Vu Minh, “Bases for extenuating and aggravating circumstances in dermining administrative responsibilities”, *Vietnamese Journal of Legal Sciences*, No. 3, 2020]
- [10] Cao Vũ Minh, “Cơ sở xác định mức phạt cụ thể khi có tình tiết giảm nhẹ, tình tiết tăng nặng – kinh nghiệm của Canada và một số gợi ý cho Việt Nam”, *Tạp chí Nghiên cứu lập pháp*, số 6, 2020 [trans: Cao Vu Minh, “The basis for determining specific penalties in the presence of mitigating and aggravating circumstances – Experience from Canada and some suggestions for Vietnam”, *Legislative Studies Journal*, No. 6, 2020]
- [11] Cao Vũ Minh, “Tình tiết tăng nặng trách nhiệm hành chính”, *Tạp chí Khoa học pháp lý Việt Nam*, số 1, 2024 [trans: Cao Vu Minh, “Aggravating circumstances in administrative liability”, *Vietnamese Journal of Legal Science*, Vol. 01, 2024]
- [12] Cao Vũ Minh, “Áp dụng trách nhiệm hành chính đối với tổ chức và định hướng hoàn thiện pháp luật”, *Tạp chí Khoa học pháp lý Việt Nam*, số 3, 2025 [trans: Cao Vu Minh, “Applying administrative liability to organizations and the orientation for legal improvement”, *Vietnamese Journal of Legal Sciences*, No. 3, 2025]
- [13] Ornduff, “Releasing the elderly inmate: A solution to prison overcrowding”, *Elder Law Review*, No. 4, 1996
- [14] Steven Keith Tudor, “Why should remorse be a mitigating factor in sentencing?”, *Criminal Law and Philosophy*, Vol. 02, 2008, <https://doi.org/10.1007/s11572-007-9044-z>
- [15] Trường Đại học Luật Hà Nội, *Giáo trình về lý luận nhà nước và pháp luật* (tái bản lần thứ tư có sửa chữa, bổ sung), Nxb. Chính trị quốc gia, 2020 [trans: Hanoi Law University, *Textbook on the Theory of State and Law* (4th revised and supplemented edition), National Political Publishing House, 2020]
- [16] Diệp Thế Vinh, “Cần sửa đổi khái niệm người già, người già yếu và người quá già yếu”, *Tạp chí điện tử Kiểm sát*, 2017 [trans: Diep The Vinh, “The definitions of elderly, frail elderly, and extremely frail elderly need to be revised”, *Journal of People’s Procuracy of Vietnam*, 2017]
- [17] Võ Khánh Vinh, “Một số vấn đề chung về kỹ thuật lập pháp”, *Tạp chí Nhà nước và pháp luật*, số 8, 2001 [trans: Vo Khanh Vinh, “Some general issues on legislative technique”, *State and Law Review*, Vol. 8, 2001]